

АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ ТА ПОВІТРЯНИЙ ПРОСТІР ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

ATMOSPHERIC AIR AND AIR SPACE AS AN OBJECT OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL PROTECTION

Гордієнко А.В., к.ю.н.,
докторант кафедри конституційного та адміністративного права
Запорізький національний університет

Метою статті визначено атмосферного повітря та повітряного простору як об'єкту адміністративно-правової охорони. Визначено, що нормативно-правові засади регулювання засад забезпечення безпеки атмосферного повітря є складовою механізми екологічної безпеки. Підкреслено, що засади екологічної безпеки вперше було встановлено у Декларації про державний суверенітет України, де на рівні окремого розділу було встановлено засади екологічної безпеки. Підкреслено, що функціональним змістом адміністративно-правової охорони атмосферного повітря є: забезпечення забруднення повітря в межах гранично допустимих норм викидів задля забезпечення права особи на безпечне та якісне довкілля; екологізація виробництва; запровадження екологічних стандартів якості палива; екологізація енергетичного кластеру економіки, в тому числі шляхом запровадження принципів децентралізації енергетичної системи країни; налагодження інформаційної взаємодії учасників правовідносин задля забезпечення прозорості вчинення господарської діяльності, пов'язаної із забрудненням довкілля; формування високого рівня екологічної правосвідомості тощо. Зроблено висновок, що забезпечення належної якості атмосферного повітря є складовою механізми забезпечення екологічної безпеки. Акцентовано, що розуміння системи нормативно-правового регулювання охорони атмосферного повітря та повітряного простору має функціонально спрямовуватися на забезпечення дотримання екологічних стандартів експлуатації таких об'єктів, із дотримання економічної доцільності та соціальної обґрунтованості. Зроблено висновок, що безпека атмосферного повітря та безпека повітряного простору є складовою системи національної безпеки, де перша є складовою екологічної безпеки, а друга є складовою державної безпеки, та має розумітися як стан атмосферного повітря та чистоти повітря, за якого дотримуються встановлені фізичні, хімічні та біологічні властивості, що створює сприятливі та достатні умови для функціонування людей та населених пунктів.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, об'єкт, адміністративно-правова охорона, природний ресурс, атмосферне повітря, повітряний простір.

The purpose of the article is to determine atmospheric air and airspace as an object of administrative and legal protection. It was determined that the regulatory and legal principles of regulating the principles of atmospheric air safety are a component of the environmental safety mechanism. It is emphasized that the principles of environmental safety were first established in the Declaration on State Sovereignty of Ukraine, where the principles of environmental safety were established at the level of a separate section. It is emphasized that the functional content of the administrative and legal protection of atmospheric air is: ensuring air pollution within the limits of the maximum permissible standards of emissions in order to ensure the right of a person to a safe and quality environment; greening of production; introduction of environmental fuel quality standards; greening of the energy cluster of the economy, including by introducing the principles of decentralization of the country's energy system; establishment of information interaction between the participants of legal relations in order to ensure the transparency of economic activities related to environmental pollution; formation of a high level of environmental legal awareness, etc. It was concluded that ensuring the proper quality of atmospheric air is a component of the mechanism for ensuring environmental safety. It is emphasized that the understanding of the system of normative and legal regulation of atmospheric air and airspace protection should be functionally aimed at ensuring compliance with the environmental standards of the operation of such objects, in accordance with economic feasibility and social reasonableness. It was concluded that the safety of the atmospheric air and the safety of the airspace is a component of the national security system, where the first is a component of ecological security, and the second is a component of state security, and should be understood as the state of the atmospheric air and the integrity of the air, for which the established physical, chemical and biological properties that create favorable and sufficient conditions for the functioning of people and settlements.

Key words: administrative and legal regulation, object, administrative and legal protection, natural resource, atmospheric air, air space.

Постановка проблеми. Проблема захисту довкілля в цілому, і зокрема, забезпечення якості атмосферного повітря та безпеки повітряного простору в Україні є актуальним, і поглиблюється в умовах воєнного стану та в умовах відбудови України. Забезпечення впровадження ідеї сталого розвитку та економіки замкненого циклу вимагає впровадження дієвих механізмів реалізації права особи на безпечне довкілля в цілому, і зокрема, безпеки атмосферного повітря та повітряного простору відноситься до складових національної безпеки [1].

Справжній сталий розвиток держави вимагає інтегрованого підходу, що враховує екологічні, соціальні та економічні аспекти. Роль держави в забезпеченні екологічно сприятливих умов для громадян і збереження природних ресурсів надзвичайно важлива. Ефективне управління природними ресурсами вимагає розробку та впровадження стратегічних планів збереження природних ресурсів, лісів, водних систем і інших природних екосистем. Впровадження ефективних механізмів контролю та нагляду за використанням природних ресурсів, включаючи впровадження сучасних технологій та стандартів. Охорона

довкілля та боротьба з забрудненням має відобразитися через розробку та впровадження стратегій зменшення викидів та іншого забруднення, включаючи регулювання викидів промислових підприємств. Запровадження стандартів екологічної безпеки для різних галузей економіки та суспільних сфер. Стимулювання сталого споживання та виробництва вимагає впровадження економічних механізмів, що сприяють сталому виробництву та споживанню. Заохочення використання відновлюваних джерел енергії та технологій, які мають менший вплив на навколишнє середовище. Реалізація політики із впровадження політики із забезпечення безпеки атмосферного повітря та безпеки повітряного простору має впровадження механізмів громадської участі в прийнятті рішень, пов'язаних з екологічними питаннями шляхом забезпечення доступу до інформації про стан навколишнього середовища та екологічних проектів [2; 3].

Метою статті є визначення атмосферного повітря та повітряного простору як об'єкту адміністративно-правової охорони.

Стан наукової розробки проблеми. Визначення проблематики атмосферного повітря та повітряного простору

як об'єкту адміністративно-правової охорони в межах комплексних досліджень питань природокористування здійснювалось у наукових працях таких вчених, як: В.І. Андрейцев, А.О. Борисенко, О.С. Заржицький, Ю.О. Легеза, О.О. Сурилова, Ю.С. Шемшученко та ін. При цьому питання захисту атмосферного повітря та повітряного простору досліджувалось доволі фрагментарно. Окремі питання встановлення змісту режиму охорони атмосферного повітря та повітряного простору досліджувалось у: дисертації С.В. Ворущило на тему: «Адміністративно-правова охорона атмосферного повітря»; дисертації Ю.С. Болдирєвої на тему «Адміністративно-правові засади відповідальності за порушення порядку використання повітряного простору безпilotними повітряними суднами» (2021 р.) [4], де досліджувались окремі питання нормативно-правового регулювання використання таких об'єктів.

Виклад основного матеріалу. Необхідно підкреслити, що безпека атмосферного повітря є складовою національної екологічної безпеки.

Система національної екологічної безпеки в цілому і зокрема, безпеки та якості атмосферного повітря, безпеки повітряного простору є предметом досліджень як представників еколого-правової науки, так і представників адміністративно-правової науки. Так, під забезпеченням екологічної безпеки В.І. Андрейцев розуміє вжиття заходів, що функціонально спрямовується на раціональне використання природних ресурсів, охорону довкілля, його збереження та створення умов для його сприятливості для населення, фізичних та юридичних осіб [5, с. 106-119].

Ряд вчених розглядають захист довкілля як певний правовий режим, де вжиття визначених законодавством заходів спрямовується або на подолання вже наявних наслідків шкоди довкіллю, або на попередження їх настання [6; 7; 8, с. 514-516].

Право екологічної безпеки розглядається як окрема галузь знань чи самостійний правовий інститут, що є певною системою нормативних положень, які регулюють коло суспільних відносин, яке характеризується принципом єдності, комплексності, поєднанням функціонального спрямування на забезпечення безпеки довкілля та безпеки експлуатації природних ресурсів та об'єктів [9, с. 300-302].

Екологічна безпека визначається О.М. Хіміч як вжиття заходів із усунення загрози життю та здоров'ю людей, за якої є можливим існування та життєдіяльність людей. При цьому так завдання має покладатися не лише спеціалізованих суб'єктів, але і на правоохоронні та судові органи [10, с. 48].

Існує підхід, за якого екологічна безпека розглядається як певна форма екологічної діяльності, при реалізації якої є можливим гармонійний розвиток людини, суспільства та природи [11, с. 268-272].

М.А. Шепель зазначає, що реалізації завдань та цілей забезпечення екологічної безпеки розглядається як складова право захисту довкілля, і має бути певною мірою відокремлено від реалізації завдань із відновлення довкілля [12, с. 158-163]. Подібний підхід базується на наукових висновках, обґрунтованих у публікаціях В.І. Андрейцева, яким визначено, що право екологічної безпеки має багатобачне розуміння – як певна система норм, що регулює застосування заходів впливу, спрямованих на забезпечення життєво важливих інтересів людини; та як система норм, що регламентує діяльність, пов'язану із заподіянням шкідливого впливу на довкілля, виникнення загрози заподіяння екологічної шкоди (наприклад, діяльність, пов'язана із перевезенням небезпечних відходів) [13; 14]. Екологічна безпека, на думку Ю.О. Легези, має розглядатися як одна із функцій держави, як гарантія забезпечення належного рівня благоустрою населених пунктів, гарантування дотримання вимог громадського порядку та правопорядку, законності, а отже є складовою суспільної, національної та державної безпеки [13, с. 95-101]. Варто підкреслити,

що Ю.О. Легеза визначає, що екологічна безпека є складовою національної безпеки, і визначає стан захищеності населення від шкідливих впливів як з боку суб'єктів господарювання, так і з боку зовнішніх негативних перешкод, в тому числі військової агресії [15, с. 141-143].

Варто підкреслити, що такий підхід корелюється із нормативно-правовим регулюванням засад забезпечення екологічної безпеки, що по суті вперше були визначені ще у Декларації про державний суверенітет України, де на рівні окремого розділу було встановлено засади екологічної безпеки. Так, у Декларації про державний суверенітет України зазначено, що: «Україна дбає про екологічну безпеку громадян, про генофонд народу, його молоду покоління, а також має право заборонити будівництво та припинити функціонування будь-яких підприємств, установ, організацій та інших об'єктів, що спричиняють загрозу екологічній безпеці» [16].

У Законі України від 25 червня 1991 р. «Про охорону навколишнього природного середовища» встановлено, що під стан екологічної безпеки має розумітися такий стан навколишнього природного середовища, за якого забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей [17].

Таким чином, безпека атмосферного повітря та безпека повітряного простору є складовою системи національної безпеки, де перша є складовою екологічної безпеки, а друга є складовою державної безпеки, та має розумітися як стан атмосферного повітря та непорушності повітря, за якого дотримуються встановлені фізичні, хімічні та біологічні властивості, що створює сприятливі та достатні умови для функціонування людей та населених пунктів.

Забезпечення ефективності захисту атмосферного повітря та повітряного простору вимагає оптимізації системи чинного законодавства України у досліджуваній сфері, і в цілому – у сфері забезпечення вимог екологічної безпеки.

Забезпечення вимог екологічної безпеки вимагає від суб'єктів правовідносин вжиття заходів із попередження вчинення порушень його цілісності, комплексності захисту та недопущення заподіяння шкоди [18, с. 9].

Варто підкреслити, що наявний стан захисту довкілля в цілому, і зокрема, з питань охорони атмосферного повітря, залежить як від вжиття внутрішньо національних заходів, так і забезпечення ефективності міжнародного співробітництва, пов'язаного із врегулюванням шкоди, заподіяної внаслідок небезпеки, заподіяної російським повномасштабним вторгненням, так і через забруднення повітря, що пов'язується із діями на сусідніх з Україною територіях [19; 20; 21, с. 122-125].

До об'єктів правової охорони відповідно до Конституції України відносяться «земля, її надра, вода, ліси, атмосферне повітря, тваринний світ, особливо охоронювані природні території та об'єкти» [22]. Отже, встановлення режимів використання відповідних природних ресурсів та об'єктів є підставою і для реалізації механізму екологічної безпеки [23, с. 122-125].

Функціональним змістом адміністративно-правової охорони атмосферного повітря є: забезпечення забруднення повітря в межах гранично допустимих норм викидів задля забезпечення права особи на безпечне та якісне довкілля; екологізація виробництва; запровадження екологічних стандартів якості палива; екологізація енергетичного кластеру економіки, в тому числі шляхом запровадження принципів децентралізації енергетичної системи країни; налагодження інформаційної взаємодії учасників правовідносин задля забезпечення прозорості вчинення господарської діяльності, пов'язаної із забрудненням довкілля; формування високого рівня екологічної правосвідомості тощо.

Висновок. Отже, забезпечення належної якості атмосферного повітря є складовою механізму забезпечення

екологічної безпеки. Таким чином, розуміння системи нормативно-правового регулювання охорони атмосферного повітря та повітряного простору має функціонально

спрямовуватися на забезпечення дотримання екологічних стандартів експлуатації таких об'єктів, із дотримання екологічної доцільності та соціальної обґрунтованості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355>
2. Ворушило С.В. Адміністративно-правова охорона атмосферного повітря: дис. ... канд. юрид. наук / спец. 12.00.07. Донецьк, 2010. 252 с.
3. Бередіхіна В.Л. Конституційні засади права громадян на безпечне навколишнє середовище. Монографія. Харків: Видавець ФО – П Вакінерчук Н.М., 2008. 168 с
4. Болдирева Ю. С. Адміністративно-правові засади відповідальності за порушення порядку використання повітряного простору безпілотними повітряними суднами: дис. ... к.ю.н. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Київ, 2021. 202 с.
5. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: навч. та наук.-практ.посіб. К., 2002. 332 с.
6. Зуєв В.А. Організаційно-правові аспекти природокористування та охорони навколишнього природного середовища: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2002. 215 с.
7. Коваленко Н. В. Теорія адміністративно-правових режимів. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 548 с.
8. Жадан Є.В. Регіональна екологічна політика: сучасний стан та виклики сьогодення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 514-516. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-5/129>
9. Коломоєць Т.О., Колпаков В.К., Лєгеца Ю.О. Довкілля як об'єкт адміністративно-правової охорони. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №1. С. 300-302
10. Хімич О.М. Забезпечення екологічної безпеки адміністративно-правовими заходами, які застосовуються міліцією: дис. ... канд. юрид. наук. / спец. 12.00.07. К., 2005. 175 с.
11. Кошля А. О. Адміністративно-правове регулювання встановлення системи індикаторів вимог національної екологічної безпеки. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2022. № 3. С. 268–272. URL : <http://kelmczasopisma.com/ua/viewpdf/9157>
12. Шепель М.А. Публічний інтерес та легітимні очікування як складові судового захисту права на безпечне довкілля. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 3. С. 158-163
13. Лєгеца Ю. О. Визначення змісту екологічної функції держави. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 95–101
14. Leheza Yuliia, Surilova Olena (2019). Legal regulation of the application of economic mechanisms for ensuring the rational use of natural resources : the experience of foreign countries. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol.3 N5. P. 99-103
15. Лєгеца Ю.О. Проблеми дотримання вимог ядерної безпеки в умовах адміністративно-правового режиму довготривалої антитерористичної операції в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 2. С. 141–143
16. Декларація про державний суверенітет України. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
17. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.
18. Кобецька Н.Р. Дозвільне та договірне регулювання використання природних ресурсів в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2016. 424 с.
19. Конвенція про оперативне оповіщення про ядерні аварії від 26.09.1986 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_026
20. Кориневич А., Короткий Т., Тропін З. Справа МС ООН Україна проти РФ в контексті юридичного протистояння України та Російської Федерації. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodne-pravo-investiciyi/sprava-ms-oon-ukrayina-proti-rf-v-konteksti-yuridichnogo-protistoyannya-ukrayini-ta-rosiyskoyi-feder.html>
21. Корнєв Ю.В. Поняття та правове регулювання екологічної безпеки в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2021 № 49. С. 122-125.
22. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
23. Корнєв Ю.В. Поняття та правове регулювання екологічної безпеки в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2021 № 49. С. 122-125.